

WELZIJNSBAROMETER

- SAMENVATTING -

Brussels armoederapport

2021

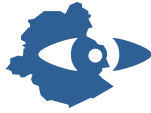

Voor meer informatie:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
Belliardstraat 71, bus 1 - 1040 Brussel
Tel. : 02/552 01 89
observat@ggc.brussels
<http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

Marion Englert
Tel.: 02/552 01 55
menglert@ccc.brussels

Observatorium
voor Gezondheid en Welzijn
Brussel

Observatoire
de la Santé et du Social
Bruxelles

WELZIJSBAROMETER

- SAMENVATTING -

Brussels armoederapport

2021

Welzijnsbarometer 2021: Samenvatting

De Welzijnsbarometer, die jaarlijks wordt gepubliceerd, vormt het kwantitatieve luik van het Brussels Armoederapport. De Barometer presenteert een reeks indicatoren die betrekking hebben op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Hij legt de socio-economische situatie van de Brusselaars bloot en dit transversaal over verschillende levensdomeinen: inkomens, arbeid, onderwijs, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke integratie en participatie.

Sinds 2021 heeft de energiecrisis de COVID-19-crisis opgevolgd. Hoewel de beschikbare indicatoren (nog) niet toestaan de exacte impact van de explosie van de energieprijzen (en de inflatie in het algemeen) op de huishoudbudgetten in te schatten, is het duidelijk dat deze zeer zwaar belast zijn en zullen worden en de financiële problemen en overmatige schuldenlast van de Brusselse huishoudens riskeren toe te nemen.

De volledige Barometer is beschikbaar op de website van het Observatorium:
<https://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

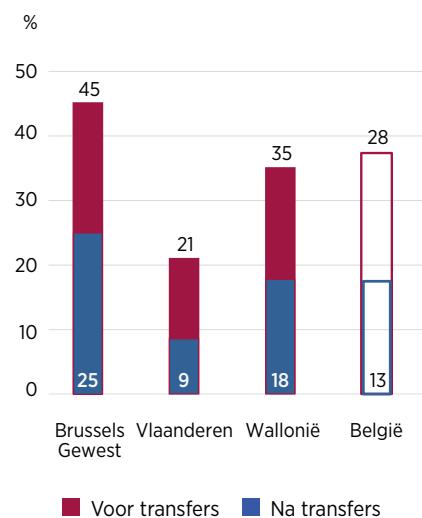
De socio-economische situatie in het Brussels Gewest: kerncijfers en evoluties

De indicatoren **voor inkomensarmoede** tonen aan dat een groot deel van de inwoners van het Gewest van een laag inkomen leeft: op basis van de beschikbare inkomens (na herverdeling) van 2020 (EU-SILC 2021) leeft een kwart van de Brusselse bevolking van een inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt (1 287 euro per maand voor alleenstaanden en 2 703 euro per maand voor een koppel met twee kinderen).

Hoewel dit percentage erg hoog blijft is het in 2020 afgenomen terwijl het al gedurende een tiental jaren stabiel was (ongeveer 30%). We herinneren er evenwel aan dat het hier om surveygegevens gaat die gebaseerd zijn op een voor het Brusselse Gewest eerder beperkte steekproef, en die bovendien bepaalde groepen van mensen in grote bestaansonzekerheid (daklozen, mensen zonder papieren) niet of nauwelijks bereikt. Onderlijnen we ook dat voor herverdeling (sociale transfers) de armoederisicograad in het Brussels Gewest stabiel is gebleven (→ [figuur 1](#)). De waargenomen daling in het armoedecijfer na transfers in 2020 in vergelijking met het voorgaande jaar, wordt dus verklaard door de werkzaamheid van de sociale transfers, met in het bijzonder de verschillende maatregelen die werden genomen in het kader van de COVID-19 crisis, en eventueel door het feit dat een aantal mensen die inkomensverlies hebben geleden (in het bijzonder de zelfstandigen) ondanks hun verarming waarschijnlijk niet onder de armoederisicodrempel terecht zijn gekomen.

Ongeveer een vijfde van de bevolking in de werkende leeftijd (18-64) leeft van een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen), waarvan de meeste minimumbedragen onder de armoederisicogrens blijven liggen. Het verschil met de armoederisicogrens is wel kleiner geworden ten opzichte van het jaar voordien.

Figuur 1: Armoederisicocijfer, voor en na sociale transfers, per gewest en in België, inkomens 2020

Bron: EU-SILC 2021; FOD Economie - Statistics Belgium.

Terwijl dit aandeel van mensen die van een uitkering of vervangingsinkomen leven de laatste jaren stabiel is gebleven, **vertoont de aard van het ontvangen inkomen een opmerkelijke evolutie: tussen januari 2011 en januari 2021 is het aantal personen dat een leefloon ontvangt van het OCMW sterk gestegen (+65%), met een sterkere toename in 2020 als gevolg van de COVID-19 crisis (zie verder), terwijl het aantal personen dat een werkloosheidsuitkering (of inschakelingsuitkering) ontvangt, is gedaald (-23%). In januari 2021 leeft bijna 6% van de Brusselaars van 18-64 jaar van een leefloon (of gelijkwaardig),**

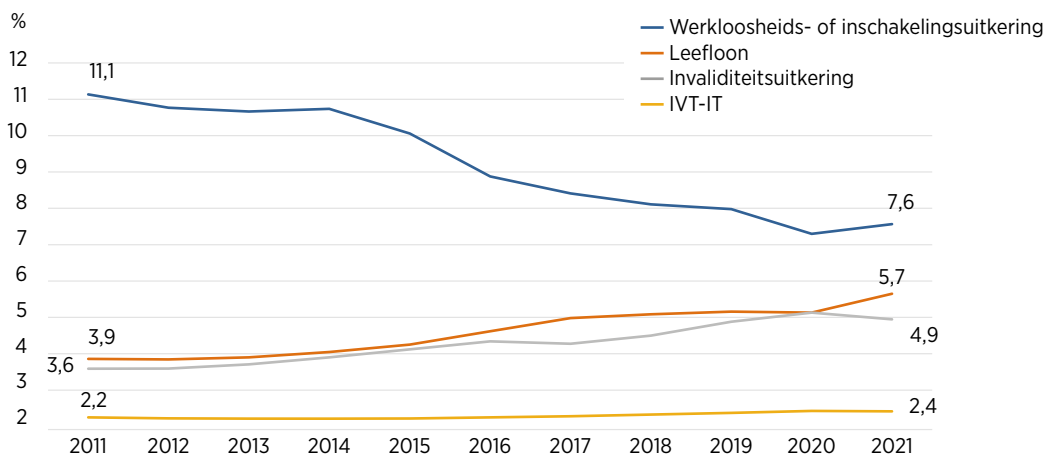
5% van een invaliditeitsuitkering, bijna 8% van een werkloosheidsuitkering (of inschakelingsuitkering) en 2,4% van een inkomensvervangende tegemoetkoming en/of integratietegemoetkoming (voor personen met een handicap) (↗ figuur 2).

Onder **jongvolwassenen (18-24 jaar)** is de **toename van het aantal leefloongerechtigden nog opmerkelijker: tussen januari 2011 en januari 2021 is hun aantal verdubbeld (+100%)**, van 7 500 naar bijna 15 000 in januari 2021. Een deel van de stijging van het aantal leeflonen in deze leeftijdscategorie betreft studenten. In dezelfde periode daalde het

aantal mensen met een werkloosheids- of inschakelingsuitkering in deze leeftijdsgroep met 72%. In januari 2021 leeft 14% van de 18-24-jarigen van een (equivalent) leefloon en 2% leeft van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering (↗ figuur 3). In het kader van de COVID-19 crisis, tussen januari 2020 en januari 2021, was de toename van het aantal jongeren dat een leefloon ontvangt bijzonder groot (+15% op 1 jaar tijd). Dat jaar betrof deze toename bijna uitsluitend niet-studenten.

Buiten het jaar 2020, dat gekenmerkt wordt door de bijzondere context van de COVID-19-crisis, is

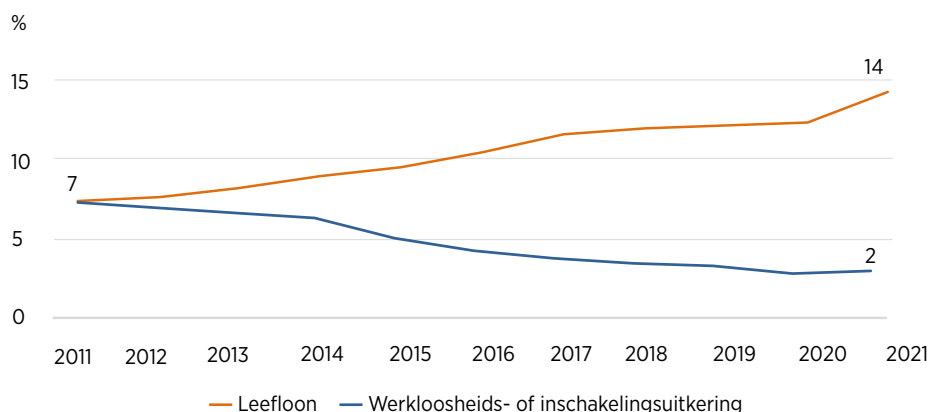
Figuur 2: Aantal ontvangers van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering, invaliditeitsuitkering, leefloon en een inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) en/of een integratietegemoetkoming (IT), Brussels Gewest, 2011-2021*

* Observatiedatum voor de leeflonen en werkloosheids- of inschakelingsuitkeringen: 01/01 van het jaar in kwestie; aantal IVT-IT: 31/12 van het voorgaande jaar; aantal invaliden 30/06 van het jaar in kwestie (er zij op gewezen dat het cijfer voor invaliden voor 2021 voorlopig is en nog kan worden gewijzigd).

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, view.brussels, RIZIV, BISA - FOD Sociale Zekerheid.

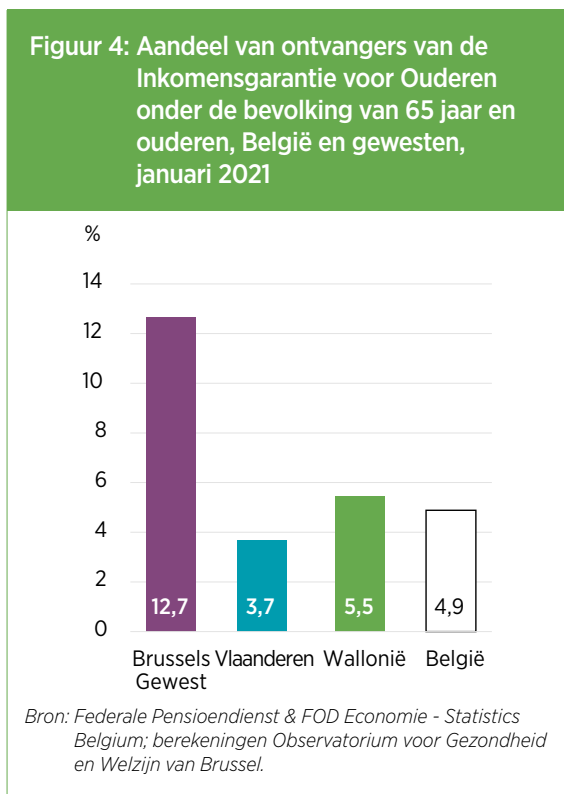
Figuur 3: Percentage leefloontrekkers en begunstigden van werkloosheids- of inschakelings-uitkeringen in de bevolking van 18-24 jaar, Brussels Gewest, januari 2011-2021

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en view.brussels; FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

de dalende trend van het aantal mensen dat een werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangt, met name onder jongvolwassenen, gedeeltelijk te wijten aan de opeenvolgende hervormingen die de voorwaarden voor toegang tot deze uitkeringen restrictiever hebben gemaakt. Terwijl sommigen van hen (opnieuw) een baan vinden, wendden anderen zich tot het OCMW. Weer anderen verzeilen in een situatie zonder enig statuut.

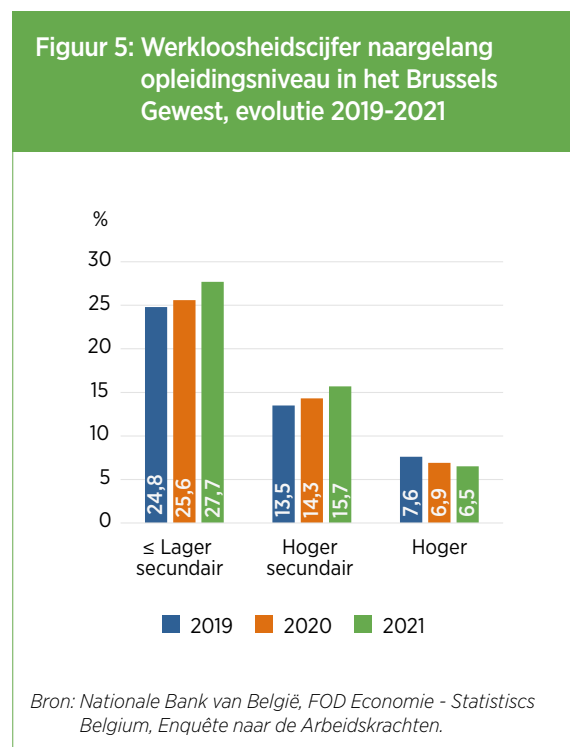
Van de **65-plussers** in het Brussels Gewest ontvangen er 20 120 een IGO in 2021 (waarvan 61% vrouwen en 39% mannen). Dit komt overeen met 13% van de bevolking van 65 jaar en ouder, tegenover 9% in 2011. Het aandeel ouderen dat met een IGO is veel hoger in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten (→ figuur 4). Bemerk dat het totale aantal mensen van 65 jaar en ouder sinds 2010 toeneemt, en volgens demografische prognoses zal het de komende jaren nog aanzienlijk blijven aangroeien (+14% tussen 2021 en 2031).

In het Brusselse Gewest heeft in het schooljaar 2020-2021 een vijfde van de leerlingen in het secundair onderwijs een **schoolachterstand** van minstens twee jaar. In dit jaar is, binnen het kader van de COVID-crisis, het percentage leerlingen met een **schoolachterstand** - tijdelijk - verminderd, samenhangend met de beslissing om het zittenblijven zo veel mogelijk te beperken in een schooljaar dat ernstig verstoord werd door de cri-

sis. Bijna een op de tien 18- tot 24-jarigen **heeft de school voortijdig verlaten** zonder een diploma hoger secundair onderwijs te hebben behaald.

Voor alle leeftijden geldt dat personen zonder diploma secundair onderwijs grote moeite hebben om aan werk te komen: 28% van de Brusselse beroepsbevolking met maximaal een diploma lager secundair onderwijs is werkloos. De werkloosheidsgraad van laag- en gemiddeld geschoolden is als gevolg van de crisis toegenomen, terwijl het tegenovergestelde het geval is bij de hogeschoolden. Zodoende heeft de crisis **de ongelijkheid bij de toegang tot werk naargelang het niveau van het diploma** nog verder vergroot (→ figuur 5).

De **hoge kosten van huisvesting** drukken zwaar op het budget van de Brusselse gezinnen. In de periode 2004-2020 is de gemiddelde huurprijs in het Brussels gewest in reële termen met ongeveer 30% gestegen. De toegang tot huisvesting voor mensen met een laag inkomen is bijzonder moeilijk in een Gewest waar de overgrote meerderheid van de woningen wordt bewoond door huurders (62%). Dit blijkt onder meer uit het grote en groeiende aantal huishoudens op de wachtlijst voor een **sociale woning**, die 51 615 huishoudens telt (→ figuur 6).

Het aantal daklozen en slecht gehuisveste mensen neemt ook toe in het Brussels Gewest. Na een moratorium (ingesteld tijdens de COVID-19-crisis)

werden de **uithuiszettingen** hernomen. Het betreft tussen mei en december 2021 een vijftigtal gezinnen per maand in het gewest, een maandcijfer dat hoger ligt dan in voorgaande jaren.

Wat de **kwaliteit van de huisvesting** betreft, woont ongeveer 26% van de Brusselse bevolking in "ontoereikende" woningen (met ofwel lekkende daken ofwel problemen met vocht en/of rot in de ramen of de vloer). Daarnaast, is 6% van de Brusselaars niet in staat om hun woning naar behoren te verwarmen. Tot slot leeft 29% van de Brusselaars in een situatie van overbevolking in hun woning (volgens de definitie van de EU-SILC-enquête). Dit heeft te maken met het stedelijke karakter van het Brussels Gewest (waarbij het aandeel kleine woningen groot is) en het hoge niveau van de prijzen op de huurmarkt. Problemen met de kwaliteit van de huisvesting, in het bijzonder verwarming en overbezetting, hangen vaak (maar niet altijd) samen met het inkomensniveau: van de mensen met een inkomen onder de armoederisicogrens heeft 10% verwarmingsproblemen en 47% woont in een overbevolkte woning in het Brussels Gewest.

De toegang tot energie en water is niet gemakkelijk voor een groot deel van de Brusselaars. Op het moment van redactie dateren de meest recente gegevens van de Barometer energie- en waterarmoede van 2020, wat nog voor de explosie van de energieprijzen was. In 2020 bevond

21% van de Brusselse gezinnen zich in een situatie van waterarmoede en bijna 26,5% kenden een zekere vorm van energiearmoede. De zwaarte van energiekosten dragen vaak bij tot de overmatige schuldenlast van Brusselse huishoudens. Op het einde van het moratorium dat werd ingesteld tijdens de COVID-19 crisis hebben niet minder dan 2 341 gezinnen te maken gekregen met een afsluiting van de stroom (in de meeste gevallen begeleid met een afsluiting van de gas).

Het is aan deze context van belangrijke energiearmoede dat de **huidige energieprijsstijgingen** zich toevoegen. Deze laatste zijn het gevolg van een stijging van de wereldwijde vraag vanaf 2021 (voornamelijk door de economische heropleving na de COVID-crisis) en worden in 2022 nog geaccentueerd door de oorlog in Oekraïne. De gemiddelde factuur is meer dan verdriedubbeld voor gas en verdubbeld voor elektriciteit, en soms nog meer naargelang het consumptieprofiel (figuren 7 en 8).

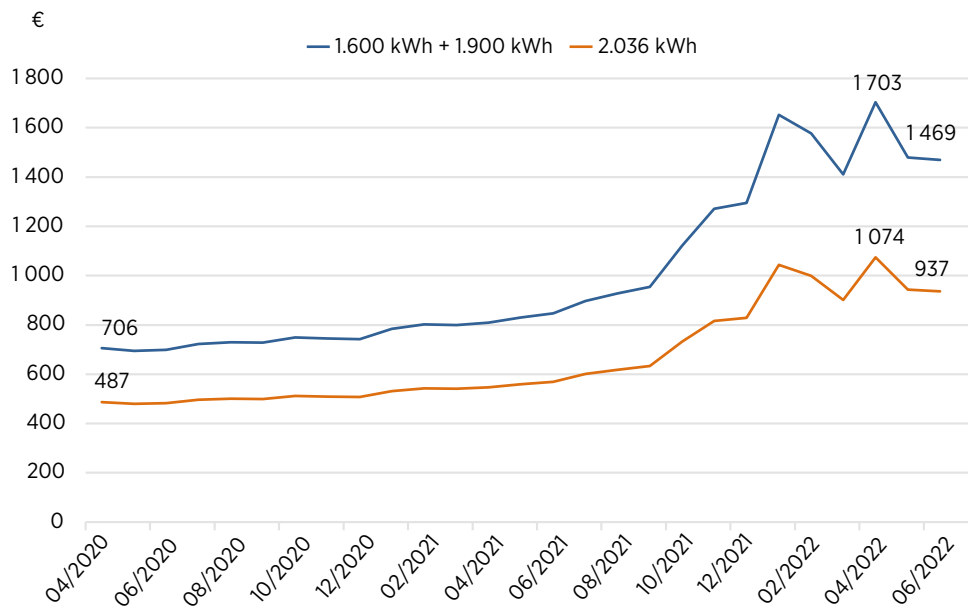
Hoewel alle huishoudens met deze prijsstijgingen worden geconfronteerd, worden de meest kwetsbare huishoudens het zwaarst getroffen, gezien het grotere gewicht dat deze uitgaven uitmaken binnen hun budget.

Er bestaat een **digitale kloof** in het gewest. In 2021 heeft onder de laaggeschoolden in het Brussels Gewest 12% in de afgelopen 3 maanden

Figuur 6: Aantal huishoudens op de wachtlijst (na schrappingen) en aantal verhuurde sociale woningen, Brussels Gewest, 31 december 2009-2021

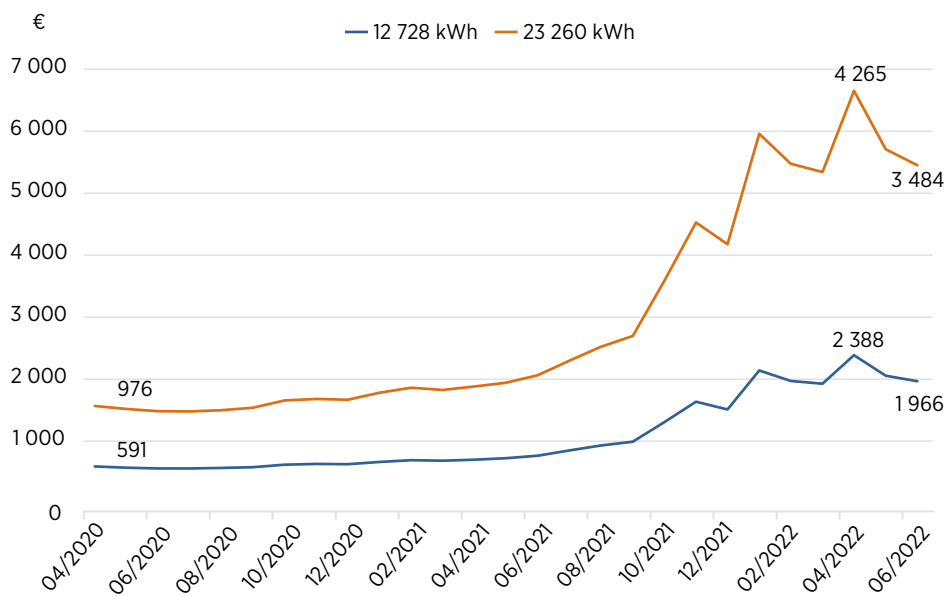
Figuur 7: Evolutie van de gemiddelde jaarfactuur voor elektriciteit, naar verbruiksprofiel, Brussels Gewest, april 2020 - juni 2022

- 2.036 kWh: elektriciteitsverbruik van een mediane Brusselse klant met een enkelvoudige meter;
 - 1.600 kWh + 1.900kWh: elektriciteitsverbruik van een gemiddelde Brusselse klant met een tweevoudige meter;

Bron: Brugel.

Figuur 8: Gemiddelde jaarfactuur voor gas, naar verbruiksprofiel, Brussels Gewest, april 2020 - juni 2022

- 12.728 kWh: gasverbruik van een mediane Brusselse klant;
 - 23.260 kWh: gasverbruik van een gemiddelde Brusselse klant

Bron: Brugel.

geen internet gebruikt (tegenover 3% bij de hoger geschoolden. Daar het aantal personen dat nieuwe technologieën gebruikt, als gevolg van de COVID-19-crisis en de doorgedreven dematerialisatie van diensten, (op basis van surveygegevens) is toegenomen, neigt het risico op sociale uitsluiting voor de niet-gebruikers en mensen die gebruiksproblemen ondervinden eveneens op beduidende wijze toe te nemen (zie verder).

Onder de "onzichtbare bevolking" in de statistieken telt het Brussels Gewest, naast de personen die in het Rijksregister zijn ingeschreven maar onbekend zijn bij de sociale zekerheid (omdat ze geen toegang (meer) hebben tot sociale rechten), ook een aantal personen die niet in het Rijksregister zijn ingeschreven, onder meer **de mensen zonder papieren**. Van het aantal keren dat er Dringende Medische Hulp (DMH) werd toegekend, werd twee derde toegekend in het Brussels Gewest, wat een hoge concentratie suggereert van deze mensen in het gewest. Het is per definitie erg moeilijk om een zich te krijgen op het aantal mensen zonder papieren in een land. Op basis van bepaalde indicatoren zouden er bij benadering tussen de 50 000 en de 100 000 mensen zonder papieren in het Brussels gewest verblijven. Met deze schattingen moet erg voorzichtig omgegaan worden. Het is niet onredelijk om er van uit te gaan dat bij deze mensen situaties van armoede nog vaker voorkomen en de gevolgen nog ernstiger zijn dan voor de populatie die in de bovenstaande gegevens wordt weergegeven.

Uit de meeste indicatoren die in de Barometer worden gepresenteerd, blijkt dat het percentage mensen dat in armoede leeft in het Brussels Gewest over het algemeen hoger is dan in de andere twee gewesten van het land. Uit de vergelijking van het Brusselse Gewest met de grote Belgische steden blijkt echter dat de sociaaleconomische situatie in de grote Waalse steden even ongunstig of nog ongunstiger zou zijn, afhankelijk van de beschouwde indicator. Anderzijds blijkt de **inkomensongelijkheid** in het Brussels Gewest duidelijk groter te zijn dan in de andere twee gewesten en in de andere grote steden van het land.

Sociaal-ruimtelijke ongelijkheden

De globale cijfers voor het Brussels Gewest verhullen de belangrijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden op het grondgebied. Er bestaan immers grote verschillen in armoede tussen de Brusselse wijken en gemeenten, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de kaart van de mediane inkomens per statistische sector ([kaart 1](#)). Mensen die in armoede en bestaansonzekerheid leven, zijn vooral geconcentreerd in de **"arme sikkel"** van het Brussels Gewest (het gebied dat een sikkel vormt ten westen van het stadscentrum), en dat al decennialang en ondanks de waarneming van een zekere stijging van de inkomens in deze zone (minstens

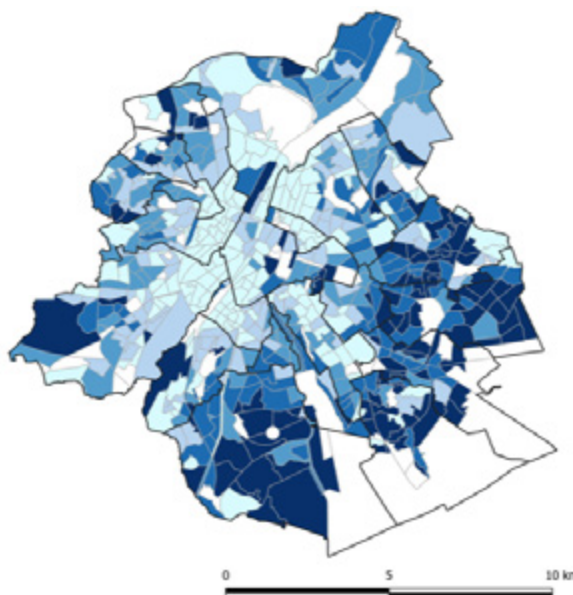
gedeeltelijk voortvloeiend uit de vervanging van bepaalde bewoners door andere met een hoger inkomen).

Zo verschilt het werkloosheidscijfer sterk van gemeente tot gemeente: het laagste cijfer wordt genoteerd in Sint-Pieters-Woluwe (8%) en het hoogste in Sint-Jans-Molenbeek (22%). Het percentage personen dat een (equivalent) leefloon van het OCMW ontvangt, varieert van 2% in Sint-Pieters-Woluwe tot 12% in Sint-Jan-Molenbeek.

Kaart 1: Mediaan totaal netto belastbaar inkomen van de aangiften, per statistische sector, Brussels Gewest, inkomens 2019

Mediaan inkomen van de aangiften
inkomens 2019, aangiften 2020

- 26.500€ - 45.000€
- 23.900€ - 26.500€
- 21.500€ - 23.900€
- 19.000€ - 21.500€
- < 19.000€
- < 20 aangiften

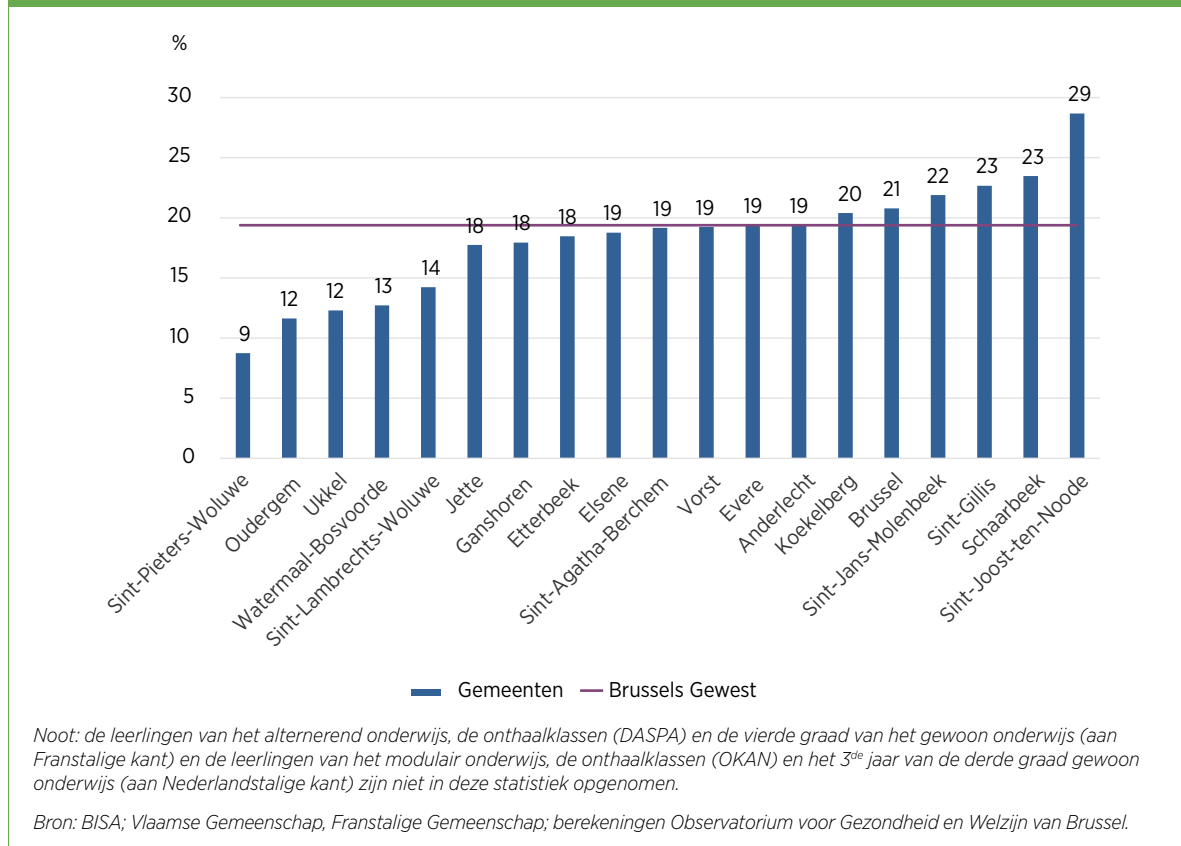

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium; fiscale statistieken 2020. Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel.

Verder verschilt het percentage leerlingen met een leerachterstand ook aanzienlijk van gemeente tot gemeente (en dat al vanaf de eerste graad van het middelbaar onderwijs). Het percentage leerlingen in het secundair onderwijs dat minstens twee jaar schoolachterstand opliep, bedraagt 29% onder leerlingen in Sint-Joost-ten-Node, tegenover 9% in Sint-Pieters-Woluwe (› [figuur 9](#)).

Het percentage ouderen met IGO ten slotte bereikt 26% in Sint-Joost-ten-Node, tegenover 4% in Sint-Pieters-Woluwe.

Figuur 9: Aandeel leerlingen van het secundair met minstens 2 jaar schoolachterstand per woonplaats, Brussels Gewest, schooljaar 2020-2021

03

Gezondheidsongelijkheden

De sociaaleconomische status van individuen heeft een zeer belangrijke invloed op hun gezondheidstoestand. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, komt tot uiting in aanzienlijke **ongelijkheden op vlak van gezondheid**. Deze ontstaan gedurende het hele leven, enerzijds samenhangend met de levensomstandigheden (arbeidsomstandigheden, huisvesting, enz.) en anderzijds met de toegang tot gezondheidszorg (curatief en preventief).

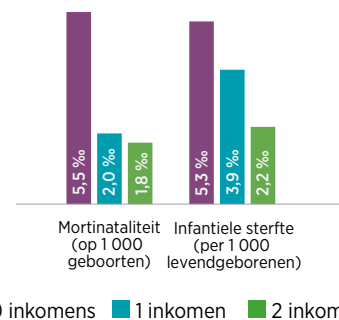
De ongelijkheden op het vlak van sterfte vormen het topje van de ijsberg: tussen de inwoners van de armste en de meest welvarende Brusselse gemeenten bedraagt het verschil in levensverwachting 3 jaar bij de mannen en 2,4 jaar bij de vrouwen. Vanaf de geboorte heeft de sociale situatie van de ouders invloed op de gezondheid van de pasgeborene: kinderen geboren in een huishouden zonder inkomen uit werk hebben meer dan drie keer meer kans om doodgeboren te worden en lopen een meer dan 2 keer groter risico om in het eerste levensjaar te overlijden dan bij kinderen die worden geboren in een huishouden met twee inkomens uit arbeid (> figuur 10).

Ook onder de beroepsbevolking worden sociale ongelijkheden op gezondheidsgebied geconstateerd: het **risico op invaliditeit** is meer dan twee keer zo groot onder arbeiders als onder bedienden.

Ongelijkheden op het gebied van de toegang tot zorg worden in deze Barometer ook geïllustreerd: 38% van de Brusselaars met financiële moeilijkheden heeft om die reden zorg moeten uitstellen (een percentage dat bijna tien keer hoger ligt dan bij welgestelde personen).

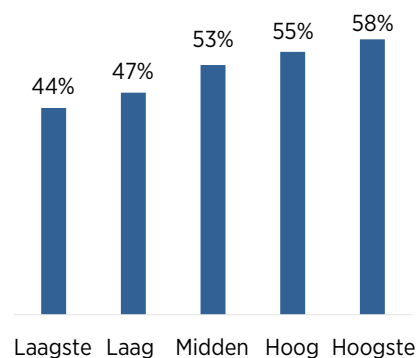
Wat de preventieve zorg betreft, bijvoorbeeld de griepvaccinatie, is het aandeel ouderen dat zich laat vaccineren beduidend hoger bij mensen met een hoger inkomen dan bij mensen met een laag

Figuur 10: Mortinataliteit en infantie sterfte naargelang het aantal inkomens uit arbeid in het gezin, Brussels Gewest, 2016-2019

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor geboorte en sterfte.

Figuur 11: Aandeel van de thuiswonende 65-plussers* die zich liet vaccineren tegen de griep naar inkomensgroep (kwintielen), 2020, Brussels Gewest

* Aangesloten bij de verplichte ziekteverzekering

Bron: Intermutualistisch Agentschap (IMA), 2022.

04

Gezondheids- en sociale gevolgen van de Covid-19-crisis

inkomen (› figuur 11).

De jaren 2020 en 2021 worden gekenmerkt door ingrijpende veranderingen ten gevolge van de COVID-19-pandemie en de beperkingsmaatregelen die zijn genomen om de epidemie in te dammen¹. De lockdown en de beperkingen drukten hun stempel op 2020 en 2021. Zoals uit de cijfers van deze barometer blijkt, was de sociaal-sanitaire context in het Brussels Gewest reeds voor de COVID-19 crisis ongunstig voor een groot deel van de bevolking. De non take-up van sociale rechten en het ontbreken van sociale bescherming zijn situaties die vaker voorkomen bij de Brusselse bevolking. Bovendien is er sprake van sociale, sociaal-ruimtelijke en gezondheidsongelijkheden (zie boven).

Gevolgen voor de gezondheid

De pieken in **hospitalisaties** te wijten aan COVID-19 deden zich voor in 2020, met een record van ongeveer 1 175 in Brussel gehospitaliseerde patiënten op 2 november 2020. In 2021 en 2022 hadden de epidemische pieken, zich vertaand in een erg hoog aantal COVID-19 gevallen, ook een effect op de hospitalisaties, maar in mindere mate dan in 2020. Tijdens de wintergolf van 2022 liep het aantal gehospitaliseerde patiënten op sommige dagen gedurende de maand februari op tot 700.

Op vlak van **oversterfte** is in 2020 het aantal overlijdens met 23% toegenomen in vergelijking met voorgaande jaren (2017-2019). In 2021 werd er daarentegen geen oversterfte vastgesteld en werd er zelfs een lichte daling van het aantal

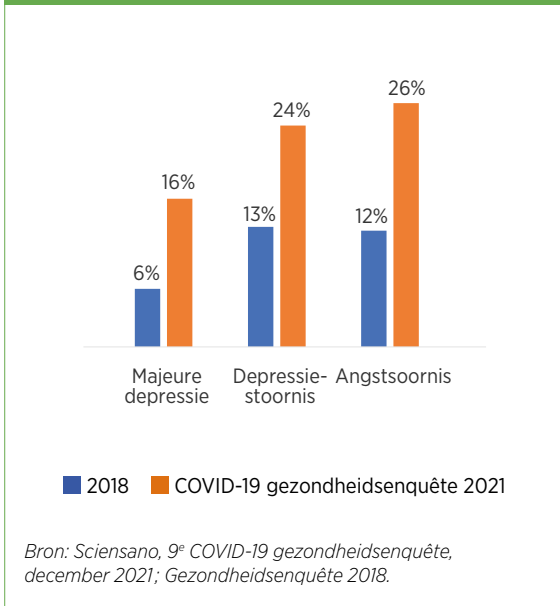
overlijdens in vergelijking met de jaren 2017-2019 vastgesteld. Dit kan onder meer worden verklaard door het feit dat fragielere mensen in het bijzonder getroffen werden en overleden in de eerste golven van de epidemie, maar ook door de bescherming tegen de zwaardere vormen van de aandoening die door de vaccins werd geboden en door de vooruitgang die werd geboekt in de behandelingen.

Naast de grote gevolgen voor de gezondheid van degenen die rechtstreeks door de ziekte worden getroffen, hebben de COVID-19-epidemie en de beperkende maatregelen die zijn genomen om deze het hoofd te bieden, ook andere gevolgen voor de gezondheid van de bevolking in het algemeen, met name voor de levensstijl van de inwoners of het gebruik van de gezondheidszorg voor andere aandoeningen (veel mensen hebben hun behandeling uitgesteld), enz.

De gevolgen van de crisis voor de mentale **gezondheid** van de bevolking in het bijzonder zijn erg groot, waarbij de geestelijke gezondheidsproblematieken in de bevolking in aantal verdubbelden. Volgens de COVID-enquête van Sciensano in december 2021 kampte 24% van de bevolking van het Brussels Gewest met problemen van depressie (ten opzichte van 12% in 2018) (› figuur 12). Jongeren werden zwaar getroffen door mentale gezondheidsproblemen, net als mensen met sociaaleconomische moeilijkheden en vrouwen (in het bijzonder alleenstaande moeders).

1. Een socio-economische, territoriale en leefomgevingsanalyse van het Brussels gewest na de Covid-19 pandemie werd gepubliceerd door perspective.brussels (3^e editie, mei 2022) en is beschikbaar op www.perspective.brussels

Figuur 12: Percentage Brusselaars met bepaalde mentale problemen, Brussels Gewest, 2018 en december 2021

Sociale gevolgen

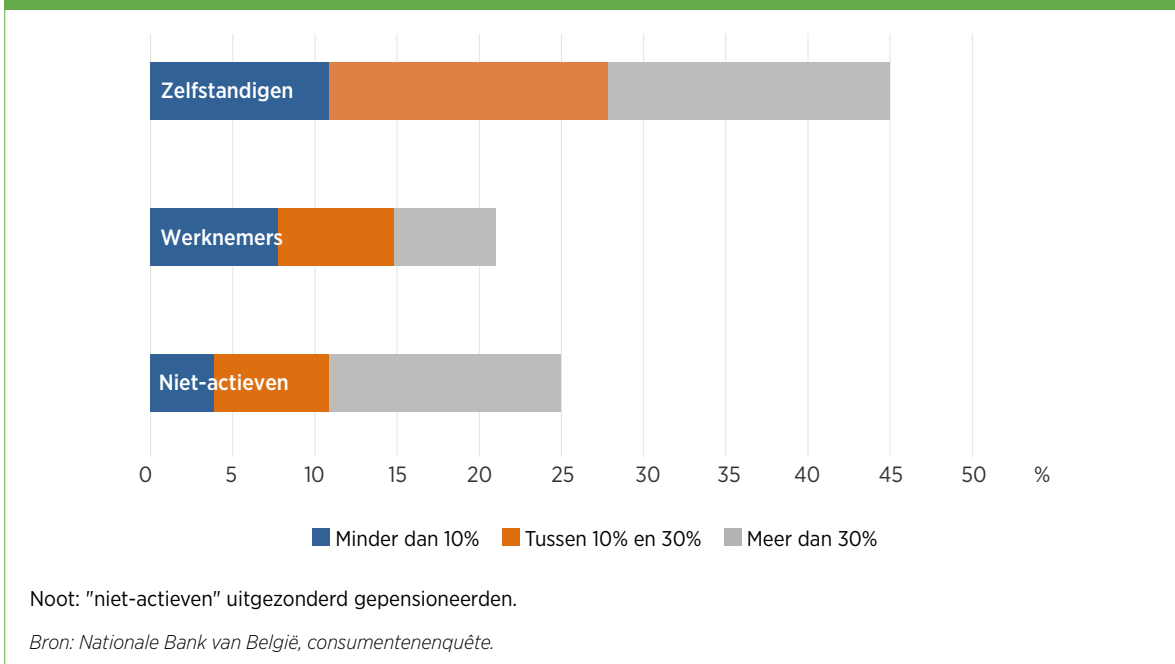
Naast de reeds aangehaalde sociale gevolgen die hierboven werden weergegeven in de kerncijfers, stelt men, op basis van de maandelijkse consumentenenquête vast dat 30% van de Brusselaars een **inkomensverlies** meldt in maart 2021 als gevolg van de COVID-19 crisis en gaf nog 17% een verlies aan in oktober 2021. In het bijzonder de

zelfstandigen hebben geleden onder de crisis: in oktober 2021 gaf 44% onder hen een inkomensverlies te gevolge van de crisis aan, tegenover ongeveer 20% van de loontrekkenden en 25% van de mensen zonder werk (› figuur 13).

De crisis heeft de bevolking van het Brussels Gewest op verschillende manieren getroffen, afhankelijk van hun werksituatie, hun beschikbare middelen (met name of ze over een spaarpotje beschikken), hun toegang tot de sociale zekerheid, hun huisvestingsomstandigheden, hun leeftijd, hun gezins- en sociale situatie, enz.

Bepaalde vormen van sociale ongelijkheid zijn tijdens de crisis verdiept. Ter illustratie, op het vlak van financiële middelen zijn, op Belgisch niveau, de spaarquota van particulieren (in % van beschikbaar inkomen) algemeen genomen verdubbeld in 2020 en op een relatief hoog niveau gebleven in 2021 (met een terugval van enkele percenten). In 2022 lijkt zich voor de spaarquota een terugkeer naar de situatie van voor de crisis in te zetten. Terzelfdertijd heeft een groot deel van de bevolking inkomensverlies geleden die de eventuele spaarpotten heeft leeggemaakt of tot situaties van overmatige schulden heeft geleid als gevolg van het niet kunnen betalen van de facturen om in dagelijkse levensonderhoud te voorzien. Het aandeel van de Brusselse bevolking dat geen spaargeld ter beschikking heeft dat desgevallend toelaat om ook maar 1 maand de noodzakelijke uitgaven te dekken (huur, aankopen,...) en in het eigen levensonderhoud te voorzien, werd op 19% geschat in oktober 2021.

Figuur 13: Percentage dat inkomensverlies als gevolg van de COVID-19-crisis aangeeft, naargelang statuut van de respondent en grootte van het verlies, per gewest, oktober 2021

Het dient benadrukt te worden dat de vele genomen maatregelen (in het bijzonder de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht) in belangrijke mate toegelaten hebben om de impact van de crisis op te vangen voor de mensen die er een beroep op konden doen. Maar een groot aantal Brusselaars **valt door de mazen van het net van de sociale zekerheid**. Dit geldt voor sommige zelfstandigen, een groot aantal kunstenaars, werknemers met een onzekere baan, studenten, zwartwerkers, daklozen en mensen zonder papieren. Personen die niet in aanmerking komen voor tijdelijke werkloosheid of overbruggingsrecht blijven daarnaast ook vaak verstoken van de talrijke vormen van crisishulp, waarvoor deze statuten een voorwaarde zijn.

Hoewel het wel degelijk voorgekomen **banenverlies** over het algemeen relatief beperkt is gebleven, zijn de ongelijkheden tussen bepaalde groepen (laag versus hoog geschoolden, mensen in onzekere banen versus mensen met vast werk, zelfstandigen versus loontrekkenden,...) verdiept (zie hoger).

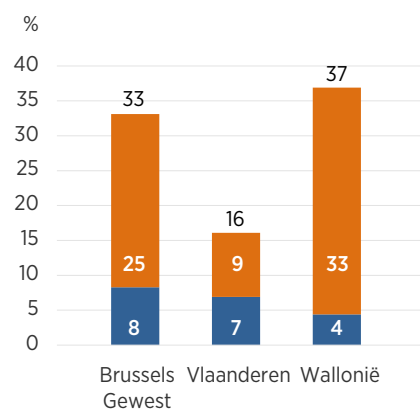
Als gevolg van de verarming van een groot deel van de bevolking wordt de stroom van aanvragen bij talrijke sociale diensten steeds groter. Onder meer de **aanvragen voor een leefloon bij de OCMW's** zijn sterk toegenomen in 2020 en begin 2021. Het aantal toegekende **leeflonen** is tussen januari 2020 en april 2021 continu toegenomen (+5 371 begunstigden of 14%) aan een hoger ritme dan in de andere twee gewesten. Sindsdien is er een zekere daling en vervolgens een stabilisatie vastgesteld in de leeflonen. Volgens de gegevens van een enquête bij de OCMW's (gestart tijdens de COVID-19 crisis), uitgevoerd door de POD Maatschappelijke Integratie, met betrouwbaardere resultaten op het niveau van België dan voor het Brussels gewest, zijn de **bijkomende sociale bijstandsuitkeringen** sterk toegenomen in de loop van het jaar 2020, zijn ze vervolgens gestagneerd op een hoger niveau in het eerste semester van 2021, **om daarna weer te stijgen in het tweede semester door de prijsverhogingen voor energie**. Over de hele periode van januari 2020 tot december 2021 zijn de bijkomende sociale bijstandsuitkeringen in België met 50% gestegen. Deze toename is waarschijnlijk nog groter in het Brussels Gewest (gezien de minder gunstige uitgangspositie en de vastgestelde sterkere toename van het aantal leeflonen).

Door de inkomensdaling bij een deel van de bevolking, en in het bijzonder bij de minder bevoorrechten, stijgt het risico dat er achterstallige betalingen en **een te hoge schuldenlast** worden opgebouwd, vooral in de vorm van huurachterstanden, energieschulden en waterrekeningen

(zie hoger). Onder meer de explosie van de energieprijzen die is gevolgd op de COVID-19 crisis (maar ook het duurder worden van consumptiegoederen in het kader van de inflatiedruk), weegt zwaar op de gezinsbudgetten, met ontberingen op vele domeinen en een nog groter risico op overmatige schulden tot gevolg.

Voor kinderen en jongeren hebben de perioden van **onderbreking van lessen en activiteiten op school en afstandsonderwijs**, in het kader van de COVID-19 crisis, grote gevolgen gehad, vooral voor deze uit minder bevoorrechte milieus. De reeds bestaande ongelijkheden zijn door de crisis ook daar nog groter geworden; tussen enerzijds kinderen/adolescenten/jongvolwassenen die de mogelijkheid hadden om in goede omstandigheden afstandsonderwijs te volgen, en anderzijds degenen voor wie dat moeilijker was - vanwege de gezinssituatie, de mogelijkheid om thuis al dan niet over een computer te beschikken (digitale kloof), de woonomstandigheden, enz. In het Brussels Gewest was 33% van de ouders met schoolgaande kinderen van mening dat deze niet in staat waren om tijdens de lockdown de lessen online te volgen, waarvan een derde omwille van redenen die rechtstreeks te maken hadden met

Figuur 14: Percentage ouders met schoolgaande kinderen dat aangeeft dat hun kinderen geen online cursussen konden volgen tijdens de lockdown, per gewest, 2021

- Andere redenen (geen rustige ruimte om te studeren, de school organiseerde geen online lessen)
- Geen computer/mobiel apparaat beschikbaar of onvoldoende beschikbaar en/of geen internetverbinding

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, EU-SILC 2021.

het beschikken over een computer of internetverbinding in het gezin, en twee derde om andere redenen (› figuur 14).

In het algemeen - of het nu gaat om onderwijs, het gebruik van sociale rechten of sociale participatie - heeft de crisis het proces van **dematerialisatie** van openbare en particuliere diensten aan individuen grondig versterkt en bijgevolg ook de problemen in verband met de digitale kloof. De snelle opkomst van "alles online" heeft op alle gebied geleid tot een noodzaak aan toegang tot en beheersing van digitale technologieën: of het nu gaat om werk, toegang tot rechten, het verkrijgen van informatie, studeren of de ontwikkeling van een sociaal leven. Hoewel het aandeel van de bevolking dat nieuwe technologieën gebruikt is toegenomen tussen 2020 en 2021, heeft de digitalisatie van essentiële diensten de gevolgen van de digitale kloof verergerd. Het gebrek aan middelen (computer, internetverbinding,...) of de nodige beheersing van de gebruiksmogelijkheden van deze instrumenten, dreigen de sociale uitsluiting en het gebrek aan take-up van sociale rechten - die in de regio al aanzienlijk zijn - nog verder te versterken.

Tot besluit, kan worden gesteld dat de COVID-19-crisis en de genomen beperkende maatregelen, gevolgd door de explosie van de energieprijzen, grote gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid van de bevolking, vooral voor wie zich reeds in bestaansonzekerheid bevond.

De sociale beschermingsmaatregelen en de verschillende bijstandsvoorzieningen die zowel op Belgisch als gewestelijk vlak werden ingesteld, hebben er in zekere mate voor kunnen zorgen dat de impact hiervan beperkt is kunnen blijven, wat het belang ervan nog meer in de verf zet. Veel mensen vallen evenwel naast deze vangnetten, hetzij omdat ze niet aan de voorwaarden voldoen om deze rechten te bekomen, hetzij door non take-up ervan (met name in een context van digitalisatie en de complexiteit van administratieve procedures). De duurzaamheid en toegankelijkheid van de ingestelde maatregelen vormen derhalve een belangrijk punt.

De stijging van de energieprijzen tenslotte, hakt, ondanks de bijstandsmaatregelen, hard in op de gezinsbudgetten, wat a fortiori sterk voelbaar is bij de meest kwetsbaren, maar ook bij de middenklasse. Deze nieuwe crisis vormt een belangrijke uitdaging op alle bevoegdheidsniveaus om een waardig leven voor iedereen te kunnen garanderen waarbij de basisbehoeften voldaan zijn. De impact van deze nieuwe crisis op middellange en lange termijn zal, behalve van de mondiale economische en politieke situatie, afhangen van de ingevoerde maatregelen, hun tijdigheid en hun reikwijdte.

Welzijnsbarometer 2021

De Welzijnsbarometer is het kwantitatieve luik van het Brussels Armoederapport. Naast de demografische contextindicatoren zijn in de Barometer indicatoren van armoede bij de Brusselaars opgenomen die samenhangen met verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, huisvesting en maatschappelijke participatie. De Barometer verschijnt jaarlijks en laat toe om de socio-economische situatie van de Brusselaars doorheen de tijd op te volgen.

www.ccc-ggc.brussels/fr/observatbru/accueil